

Õigusriigi programm 2027–2030

Tulemusvaldkond	Õigusriik
Tulemusvaldkonna eesmärk	Õiguskindel, hästi toimiv, vähese kuritegevuse ning kvaliteetse justiitsüsteemiga riik
Valdkonna arengukava	Valdkonna arengukava ei koostata, Vabariigi Valitsus on tulemusvaldkonna eesmärgid seadnud lähtuvalt poliitika põhialustest, Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ning kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga
Programmi nimi	Õigusriigi programm
Programmi eesmärk	Loodud on tingimused ühiskonna efektiivseks toimimiseks, tagatud on põhiõiguste tasakaalustatud kaitse ja õigusriigi põhimõtte järgimine ning kuritegevust on vähe
Elluviimise periood	2027-2030
Peavastutaja	Justiits- ja Digiministeerium
Kaasvastutajad (oma valitsemisala asutused)	Prokuratuur, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, Patendiamet, Andmekaitse Inspeksioon, vanglad, Konkurentsiamet

Sissejuhatus	2
Hetkeolukorra analüüs ja olulised tegevused	3
Programmi eesmärk ja mõõdikud	6
Rahastamiskava perioodiks 2027–2030	7
Programmi tegevused ja tegevuste täitmise analüüs	8
Tegevus 1. Õigusriik ja õigusloome kvaliteet	8
Tegevus 2. Konkurentsivõimeline ärikeskkond	11
Tegevus 3. Kriminaalpoliitika ja kuritegude ennetus.....	13
Tegevus 4. Karistuste täideviimine.....	15
Tegevus 5. Õigusemõistmine	17
Programmi juhtimiskorraldus.....	20
LISA 1. 2025. a programmi ja programmi tegevuste eelarve täitmine	21
LISA 2. Programmi teenuste kirjeldus	23

Sissejuhatus

Tulemusvaldkonna eesmärgid on seatud lähtuvalt Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ja kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga. Tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks loodud „Õigusriigi programm“ koosneb viiest tegevusest, mis on vahetult seotud riigi õigus- ja kriminaalpoliitika elluviimisega. Tegevusi viivad ellu Justiits- ja Digiministeerium, Andmekaitse Inspeksioon, Patendiamet, prokuratuur, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, Konkurentsiamet ning vanglateenistus. Programmi eesmärkide saavutamise, mõõdikute seiramise ja rahaliste vahendite planeerimise eest vastutab Justiits- ja Digiministeerium.

Mitmed strateegilised eesmärgid on sõnastatud Riigikogu poolt heaks kiidetavates poliitika põhialustes, õigusriigi tulemusvaldkonna arengut suunavad õigusloomepoliitika põhialused aastani 2030, kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030 ning vanglateenistuse strateegia 2025-2029.

Programm aitab saavutada riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ eesmäärke.

- Õiguskaare digitaliseerimine, s.o justiitssüsteemi infosüsteemide arendamine selliselt, et kogu protsess on terve elukaare ulatuses digitaalne (strateegia „Eesti 2035“ riigivalitsemise sihi muutus B).
- Õiguspoliitiline suund püüdleb selle poole, et Eesti õiguskeskkond oleks nüüdisaegne, paindlik, atraktiivne, bürokraatiat vähendav ja konkurentsivõimeline („Eesti 2035“ majanduse sihi muutus C).
- Vägivaldsete kuritegude vähendamiseks viiakse ellu vägivalla ennetamise kokkulepet, otsitakse võimalusi taasühiskonnastamise tõhustamiseks, noorte õigusrikkujate retsidiivsuse vähendamiseks ning arendatakse välja usaldusväärne retsidiivsuse ja eluolu monitooringu süsteem („Eesti 2035“ rahva kestlikkus, tervis ja sotsiaalkaitse (inimese) sihi muutus C).

Programm keskendub selge ja tervikliku õigusruumi kujundamisele, kus inimeste põhiõigused on tagatud ja kaitstud, riik toimib läbipaistvalt ja tõhusalt ning kuritegevust on vähe.

Muudatused programmi struktuuris

Võrreldes perioodiga 2026-2029 on programmis tehtud järgmised muudatused:

- andmekaitsepoliitika ja Andmekaitse Inspeksiooni teenused tõsteti digiühiskonna programmist tagasi õigusriigi programmi;
- Registrate ja Infosüsteemide Keskuse ülesanded programmi tegevuse „Kesksete IT-teenuste osutamine“ raamistikus viidi digiühiskonna programmi teenuseks;
- 2026. aastal läbi viidud kohtureformiga liiguvad valitsemisala struktuurist välja esimese ja teise astme kohtud (Tallinna Ringkonnakohus, Harju Maakohus, Tallinna Halduskohus, Viru Maakohus, Tartu Ringkonnakohus, Tartu Maakohus, Tartu Halduskohus, Pärnu Maakohus) ning kohtute vastutusalas olevad teenused on programmist kustutatud.
- ühtlustati tervikuna programmi ja programmi tegevuste nimetusi ja eesmärkide sõnastusi.

Hetkeolukorra analüüs ja olulised tegevused

Õiguskord peab olema süsteemne, selge ja ajas arenev. Selle stabiilsus aitab tagada, et inimesed ja organisatsioonid mõistavad kehtivaid norme ning suudavad neid järgida. Hästi toimiv õiguskeskkond toetab Eesti rahvusvahelist konkurentsivõimet, inimeste heaolu, ühiskonna turvalisust ja riigi suutlikkust pakkuda uuenduslikke lahendusi. Riik peab muutuma kodanikule lihtsamaks ja läbipaistvamaks. Selleks tuleb jätkata õiguskaare digitaliseerimist, arendada digitaalseid töökeskkondi ning parandada andmete kättesaadavust ja -vahetust. Masinloetavate andmete laiem kasutamine aitab vähendada kulusid ja muuta poliitikakujundamine andmepõhisemaks.

Õigusloomepoliitika peab olema kaasav, ettenähtav ja teadmuspõhine. Eesti peab jätkuvalt aktiivselt osalema Euroopa Liidu ja rahvusvahelises õigusloomes ning rakendama seal hea õigusloome põhimõtteid. Uute regulatsioonide loomisel tuleb vältida ülereguleerimist ning hinnata nii muudatuste mõju kui ka nende tegelikku rakendumist. Eesmärk on vähendada ettevõtjate, mittetulundussektori ja inimeste halduskoormust ning tagada, et iga uus kohustus oleks põhjendatud, proportsionaalne ja ajakohane. Ettevõtluskeskkond peab olema arusaadav, lihtne ja tehnoloogiliselt nutikas. Riigi ülesanne on toetada ausat konkurentsi, kaitsta intellektuaalset omandit ning ennetada tegevusi, mis võivad konkurentsi kahjustada. Riigi institutsionaalne ülesehitus peab olema selge, paindlik ja kaasaegse ühiskonna vajadustele vastav ning riigiasutuste töö korraldamine ning suhtlus inimese ja riigi vahel peab muutuma lihtsamaks ja tõhusamaks. Õiguskeskkond peab kaitsma perekonna- ja eraelu puutumatust ning teisi põhiõigusi.

Kriminaalpoliitika eesmärk on ennetada õigusrikkumisi ning kohelda õigusrikkujaid mõjusalt. Eesti peab olema turvaline – see on ka elanike poolt enim väljendatud ootus riigile ning on selliselt väljendatud strateegias „Eesti 2035“¹. Eesmärgiks on kiire reageerimine õigusrikkumistele, sõltumatu süüteomenetlus, ohvrite huvide kaitse, tõhusad karistused, sh õigusrikkujate rehabiliteerimine ühiskonda. Oluline on investeerida nii Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi seadmetesse kaasaegsete uurimismeetodite kasutamiseks kui ka teadus- ja arendustegevusse.

Eduka kriminaalpoliitika eelduseks on tõenduspõhine tervishoiu-, haridus-, sotsiaal-, kultuuri- ja spordipoliitika. Kuritegevuse ennetamine ning sellest tuleneva kahju vähendamine on ühine pingutus nimetatud poliitikavaldkondade, omavalitsuste ja teiste partneritega.

Kuritegevuse määr on viimase 20 aasta jooksul poole võrra vähenenud – aastast registreeritakse umbes 28 000 kuritegu (2024. aastal: 28 345; 2025. aastal: 28 033), tõusuteel on varavastased kuriteod (varguste arv oli 2025. aastal suurim pärast 2015. aastat) ja kelmused. Samas on Eesti inimeste mure kuritegevuse pärast oma riigis üsna väike. Eestis peab vaid 2% inimestest kuritegevust suureks mureks, samas kui Euroopa Liidu keskmine on 9% (ulatudes riigiti 22%)². Kuigi kinnipeetavate ning tapmist ja mõrvade arv on jõudsalt langenud³, siis on Eesti kinnipeetavate ning tapmist ja tapmist suhtarvud Euroopa mõistes võrdlemisi kõrged⁴. Tõhusa karistuse täideviimise süsteemi tagamiseks on eelkõige vaja, et nii vangide kui ka kriminaalhooldusalustega töötaks piisav arv professionaalseid ametnikke ning neil oleks piisav varustus ja konkurentsivõimeline tasu.

Tähelepanu tuleb suunata korduvkuritegevuse ehk retsidiivsuse määra vähendamisele ning sõltuvuste ja muude vaimse tervise häirete tõttu toime pandud kuritegude ennetusele. Oluline on, et

¹ <https://valitsus.ee/strateegia-eesti-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia/aluspohimotted-ja-sihid>

² <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3378>

³ 25.05.2026 seisuga oli Eesti vanglates kokku 1704 kinnipeetavat (vähenenud kümne aastaga ligi 1250 võrra), neist 452 vahistatuna. Tapmisi ja mõrvu koos katsetega registreeriti 2025. aastal 28 [Tapmised ja mõrvad | Kuritegevus 2025](#)

⁴ Prisonstudies.org; UNODC. <https://data.unodc.org/#state:1>

kriminaalkaristus keskenduks õigusriikkuja arendamisele nii, et ta oleks võimeline pärast karistuse ära kandmist iseseisvalt õiguskulekat elu elama. Siin mängib rolli nii kogukondlike karistuste kui ka taastava õiguse laialdasem kasutamine ning vanglate ja kriminaalhoolduse rehabiliteerivad tegevused (sh vangistuse sisu, vabanemisjärgne tugi- ja majutusteenus). Avavanglate ja kriminaalhoolduse võimalused tuleb karistuse järgse õiguskuleka käitumise kinnistamiseks täielikult ära kasutada.

Ülaltoodusse panustab oluliselt see, kui inimesed saavad oma õigusküsimused tõhusalt lahendatud nii kohtus kui kohtuväliselt. Inimeste ootused on suurenemas ning ühiskonna muutused nõuavad õiguste jõustamisel teistsuguseid lahendusi. Mida tõhusam ja õiglasem on kohtupidamine ning mida kättesaadavamad ja tõhusamad on erinevate õiguselukutsete teenused (vandetõlgid, kohtutäiturid, advokaat, notariaat, patendivolinikud, pankrotihaldurid) ja õigusabi, seda rahulolevamad on ühiskonna liikmed.

Eestis on lihtsa ülesehitusega kohtusüsteem, milles puuduvad erikohtud, kuid kohtuasjade menetlus võib toimuda kuni kolmes kohtuastmes. Kvaliteetne õigusemõistmine peab olema kättesaadav üle riigi, kuid selleks peab kohtupidamine muutuma paindlikumaks ja menetlusosalistele vähem koormavaks. Kohtute tõhusat tööd toetab selge ja lihtne menetlusõigus, kohtunike suurem spetsialiseerumine ja normaalne töökoormus, samuti hästitoimivad digilahendused ning tugiteenused.

Olulised tegevused – otsene sisend riigi eelarvestrateegia dokumenti

- Õigusriigi toimimise tõhustamiseks on oluline jätkata õiguskaare digitaliseerimist ja muuta digitaalsetele õigusteenustele ja õigusmenetlustele ligipääs kasutajasõbralikumaks ja kiiremaks. Jätkatakse uute töökeskkondade loomisega, mis tagavad menetlusteabe kättesaadavuse ja andmete vahetuse kogu õiguskaare ulatuses. Kriminaalmenetluse digitaliseerimine hõlmab kõiki asjaosalisi, alates politseist ja prokuratuurist ning lõpetades kohtute ja vanglatega.
- **Jätkatakse äriregistri ajakohastamist**, et muuta see kasutajale veelgi kasutajasõbralikumaks. Selleks arendatakse majandusaasta aruande esitamise portaali nii, et äriühingute esitatud andmete põhjal muutuvad majandusaasta aruanded ca 90% ulatuses eeltäidetuks.
- **Peatatakse uue halduskoormuse juurdekasvu** nii, et vältimatut uut halduskoormust lisava eelnõu korral koormust samal ajal ka vähendatakse. Õigusloomes on jõustunud halduskoormuse tasakaalustamise reegel (hea õigusloome ja normitehnika eeskirja muudatus). Reegel kohaldub täitevvõimule ning seda tuleb rakendada nii seaduste kui ka määruste koostamisel. Reegli eesmärk on tagada, et Vabariigi Valitsus kehtestaks inimestele ja ettevõtjatele uusi kohustusi üksnes siis, kui see on mõõdapääsmatult vajalik. Halduskoormuse tekkimise ennetamine on tõhusam ja kuluefektiivsem kui olemasoleva koormuse tagantjärele vähendamine.
- Jätkata tuleb **täitemenetluse- ja maksejõuetusvaldkonna korrastamise ja kaasajastamisega**, et kaasas käia muutuvate oludega ja pakkuda tõhusat menetlust. Lähiaastatel tuleb keskenduda vabakutsete (notarid, kohtutäiturid ja pankrotihaldurid) süsteemi jätkusuutlikkuse tagamisele. Eeskätt tuleb ajakohastada vabakutsete tasusüsteeme. Notariteenus peab olema kättesaadav kõigis Eesti piirkondades.
- Lähiaastate sõlmküsimuseks on **väheneva kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste arvuga kohanemine** ja vanglateenistuse tegevuse jätkuv efektiivsemaks muutmise, sh läbi e-lahenduste edasi arendamise. Seniste trendide jätkumisel tuleb vanglateenistusel oma tegevust veelgi konsolideerida. Vanglarendiga Rootsile antakse Tartu vangla välisriigi kinnipeetavate kasutusse.
- Keskenduda tuleb suure kahjuga majanduskuritegude ja raske korruptsiooni vastasele võitlusele, laste ja noorte kaitsmisele narkokuritegevuse kahjuliku mõju eest, alaealiste vastu suunatud seksuaalkuritegude vastasele võitlusele ning kriminaaltulu tuvastamisele, arestimisele ja konfiskeerimisele. Tegeleme noorte kuritegevuse ennetamisega, mis aitab

vältida püsiva rikkumiskäitumisega täiskasvanute tekkimist, sh toetame sotsiaal- ja teraapiaprogrammide väljatöötamist ning rakendamist.

- Oluline on **sideandmete säilitamist ja kasutamist puudutavate regulatsioonide korrastamine**, et tagada võimalused kriminaalmenetluses sideandmete kasutamiseks. Sideandmete puudumisel võivad avastamata või tõendamata jääda nt korruptsioonikuriteod, internetikuriteod, mõrvad, narkokuriteod, inim- ja relvakaubitsejad jne.

Programmi eesmärk ja mõõdikud

Tabel 1. Programmi eesmärgid ja mõõdikud.

Programmi eesmärk	Loodud on tingimused ühiskonna efektiivseks toimimiseks, tagatud on põhiõiguste tasakaalustatud kaitse ja õigusriigi põhimõtte järgimine ning kuritegevust on vähe							
Programmi mõõdikud	Tegelik			Sihtase				
Programmi mõõdikud	2023	2024	2025	2025	2027	2028	2029	2030
Koht Maailma vabaduse edetabelis <i>Allikas: Freedom House</i>	Staatuse „vaba“	Staatuse „vaba“	Staatuse „vaba“	Staatuse „vaba“	Staatuse „vaba“	Staatuse „vaba“	Staatuse „vaba“	Staatuse „vaba“
World Justice Project õigusriigi indeks <i>Allikas: World Justice Project</i>	0,82	0,82	0,82	>0,81	>0,81	>0,81	>0,81	>0,81
Eesti positsioon rahvusvahelises õigusriigi indeksis kriminaaljustiitsüsteemi alakategoorias <i>Allikas: World Justice Project</i>	9	9	9	<15	<15	<15	<15	<15
Kinnipeetavate arv 100 000 elaniku kohta <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	129	125	118	<140	<120	<110	<110	<110

Rahastamiskava perioodiks 2027–2030

Tabel 2. Rahastamiskava (tuhandetes eurodes, kulud amortisatsiooniga)

Programmi rahastamiskava	Eelarve	Eelarve prognoos		
	2027	2028	2029	2030
Programmi kulud	146 150	135 801	135 161	133 358
Karistuste täideviimine	83 114	70 229	70 019	69 609
Konkurentsivõimeline ärikeskkond	8 529	8 429	8 399	8 200
Kriminaalpoliitika ja kuritegude ennetus	37 489	40 189	39 807	38 811
Õigusemõistmine	8 780	8 723	8 705	8 605
Õigusriik ja õigusloome kvaliteet	8 238	8 231	8 232	8 132

Programmi tegevused ja tegevuste täitmise analüüs

Tegevus 1. Õigusriik ja õigusloome kvaliteet

Tabel 3. Programmi tegevuse mõõdikud

Tegevuse eesmärk	Avalik ja eraõigus toetavad põhiõigusi, õigusriiki ning riigi ja ühiskonna toimimist. Õigusloome koordineerimisel tagatakse põhiseaduspärane õigusloome ning edendatakse andmepõhist ja kaasavat lähenemist.						
Tegevuse mõõdikud	2024 (tegelik)	2025 (tegelik)	2025 (sihttase)	2027 (sihttase)	2028 (sihttase)	2029 (sihttase)	2030 (sihttase)
VTK kohustusega seaduseelnõu koostamisele eelneb VTK <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	62%	68%	65%	75%	80%	80%	80%

Programmi tegevuse täitmine

Riigi- ja haldusõiguse valdkonna seadusloome ja institutsionaalne ülesehitus peab olema selge ja kaasaegse ühiskonna vajadustele vastav, kooskõlas põhiseadusega ja õigusriiklike väärtustega, samuti Euroopa Liidu ja rahvusvahelise õigusega ning arvestama riigisisese ja teiste riikide parima praktikaga. Haldustegevus peab olema läbipaistev ja vastutustundlik ning tasakaalus riigi, ettevõtete ja kodanike huvide vahel. 2025. aasta peamised tegevused programmi eesmärkide täitmiseks olid järgmised:

- Vabariigi Valitsuse algatusel viidi läbi määruste revisjon, kus ministeeriumid vaatasid läbi Riigi Teatajas avaldatud määrused. Tuvastati 313 määrust, mille puhul on võimalik vähendada inimeste, ettevõtete ja vabaühenduste halduskoormust ning 248 määrust, mida enam ei rakendata ja mille kehtetuks tunnistamine on põhjendatud. Selle tulemusel on plaanis ligikaudu 14 protsenti määrustest muuta või kehtetuks tunnistada.
- HÕNTE muudatustega kehtestati halduskoormuse tasakaalustamise reegel (niinimetatud „üks sisse, üks välja“ põhimõte). Selle kohaselt tuleb halduskoormust suurendavate nõuete kavandamisel ette näha ka halduskoormust vähendavaid muudatusi, et piirata uute bürokraatlike ja tõhusust pärssivate kohustuste juurdekasvu.
- Jätkus riigi koosloome keskkonna – Sätla – arendamine. Justiits- ja Digiministeeriumi ning Riigikantselei koostöös loodav IT-lahendus koondab tulevikus õigusloomega seotud teabe ühte kohta ja katab terve õigusakti loomekaare kuni Riigi Teatajas avaldamiseni. Juba praegu on võimalik koostada täitevvõimu poolt algatatud eelnõusid Sätlas, mis võimaldab suuremat asutuste vahelist koostööd. Paralleelselt tehakse ettevalmistusi, et järgmisena saaks Sätlas alustada Euroopa Liidu algatuste kohta Eesti seisukohtade kujundamist.
- Justiits- ja Digiministeerium on muutnud eelnõude kooskõlastamist rangemaks. Jätame eelnõu kooskõlastamata kui pole selgitatud Euroopa Liidu õiguse rangema ülevõtmise põhjuseid, põhiseaduspärasuse analüüs on jäetud tegemata või esitatud analüüs ei ole selgelt piisav, kui eelnõu on vastuolus andmekaitseõiguse reeglitega või rakendamata on jäetud halduskoormuse tasakaalustamise reegel.
- Jätkusid tegevused õigushariduse kvaliteedi tõstmiseks, sealhulgas õigusloomejuristide järelkasvuprogramm, mille eesmärk on toetada õigusloomevaldkonna juristide järelkasvu ja arendada praktiliste kogemuste kaudu õigusloomepädevusi koostöös ministeeriumide ning põhiseaduslike institutsioonidega.

Programmi tegevused

Programmi tegevuse eesmärk on hoida valitsuskorraldus ja haldusorganisatsioon selge, tõhusa ja tasakaalustatuna. Selleks tagatakse toimiv haldusjärelevalve ning järgitakse põhiseaduslikku tasakaalu avaliku ja erasektori rollide vahel. Riigi tuumikülesandeid ei delegeerita põhjendamatult väljapoole riiki, kuid samal ajal välditakse ka liigset sekkumist valitsusvälisesse tegevusse. Riiklik järelevalve ja korrakaitse peavad vastama tänapäeva ühiskonna vajadustele ning õigusriigi põhimõtetele. Riigi sekkumine peab olema läbipaistev, kontrollitav ja põhiõigusi võimalikult vähe piirav. Järelevalveülesandeid ei laiendata valdkondadesse, kus inimesed saavad oma õigusi kaitsta tsiviilõiguslike vahenditega.

Õigusriigi toimimiseks on vaja tugevat õigusteadust ja kvalifitseeritud juriste. Seetõttu tehakse koostööd Eesti Teaduste Akadeemia, Tartu Ülikooli ja teiste kõrgkoolidega, et toetada õigusteaduse arengut, parandada õigushariduse kvaliteeti ja tagada juristide järelkasv.

Õigusruum peab toetama tänapäevast digiühiskonda. Selle keskmeks on isikuandmete, salastatud teabe ja eraelu kaitse ning usaldus riigi andmetöötluse vastu. Andmekaitset, avalikku teavet ja andmehaldust reguleerivad normid peavad olema kooskõlas põhiseaduse, Euroopa Liidu õiguse ja rahvusvaheliste kohustustega. Õigusloomes hinnatakse, millised nõuded tuleb sätestada seadustes ning milliseid eesmärges saab saavutada muude lahendustega, näiteks privaatsust suurendavate tehnoloogiate abil. Justiits- ja Digiministerium ning Andmekaitse Inspeksioon kujundavad koostöös andmekaitse ja avaliku teabe regulatsioonide rakenduspraktikat. Oluline on ka inimeste teadlikkus. Selleks selgitatakse digitehnoloogiate toimimist, andmekaitseõigusi ja inimkeskse andmehalduse põhimõtteid ning pakutakse juhendmaterjale ja koolitusi.

Eraõiguslikes suhetes peab inimestel olema võimalik oma vaidlusi lahendada ilma liigse riikliku sekkumiseta. Tagatud peavad olema perekonna- ja eraelu puutumatuse ning selged omandiõiguse teostamise reeglid. Perekonnaõiguse arendamisel lähtutakse põhiõigustest ja lapse parimatest huvidest. Selleks täpsustatakse nii materiaalsed kui ka menetlusõiguslikke norme.

Tsiviilõigus, ühinguõigus ja registrid peavad käima kaasas ühiskonna ja majanduse arenguga. Samal ajal tuleb säilitada õiguskindlus ja stabiilne õigusraamistik. Neid valdkondi käsitletakse tervikuna, alates õigusloomest kuni registrite arendamiseni. Kaubandussuhete reguleerimisel otsitakse tasakaalu tarbijate ja ettevõtjate huvide vahel. Tarbijaõiguste arendamisel võetakse arvesse tehnoloogia arengut, muutuvaid kaubandustavasid ja Euroopa Liidu ühtseid reegleid. Eesmärk on tagada tarbijatele tõhus kaitse, koormamata ettevõtjaid põhjendamatute nõuetega.

Seaduste ettevalmistamisel järgitakse omandi kaitse ja eraelu puutumatuse põhimõtteid. Vajaduse korral piiratakse juurdepääsu andmetele, et kaitsta paremini isikuandmeid, eraelu ja riiklikku julgeolekut. Samal ajal peavad õiguskäibe jaoks vajalikud andmed olema avalikud ja kättesaadavad. Registritega seotud bürokraatiat vähendatakse ning laiendatakse automaatsete lahenduste kasutamist.

Õigusloomes järgitakse kokkulepitud õigusloomepoliitikat ja hea õigusloome põhimõtteid. Tähelepanu pööratakse väljatöötamiskavatsuste kvaliteedile, eelnõude põhiseaduspärasuse hindamisele, ühtsele keelekasutusele ja seaduste järelhindamisele. Süsteemselt kontrollitakse, kuidas täidetakse õigusloomenõudeid eelnõude ettevalmistamisel ja kooskõlastamisel.

Õigusloome peab olema paindlik ja tõhus. Selle abil vähendatakse inimeste ja ettevõtjate regulatiivset koormust ning kaitstakse Eesti huve Euroopa Liidu õigusaktide läbirääkimistel. Halduskoormuse vähendamiseks rakendatakse põhimõtet, et iga uus inimestele, ettevõtjatele või vabariiklastele lisanduv nõue tuleb tasakaalustada olemasoleva halduskoormuse vähendamisega.

Õigusloome kvaliteedi hoidmiseks koolitatakse õigusloomejuriste nii õigusloome kui ka valdkondlikes küsimustes. Jätkatakse õigusloomejuristide järelkasvuprogrammiga, et tagada vajalike spetsialistide pealekasv ja suurendada huvi selle töö vastu. Samuti tugevdatakse koostööd õigusloomejuristide, keeleteoimetajate ning teiste oluliste partneritega, sealhulgas Õiguskantsleri Kantselei, Riigikantselei, Riigikogu Kantselei ja Presidendi Kantseleiga.

Õigusloome läbipaistvamaks ja kaasavamaks muutmiseks arendatakse edasi riigi koosloomekeskonda Sätla. Eesmärk on koondada kogu õigusloomeprotsess ühte keskkonda ning luua paremad võimalused huvitatud osapoolte kaasamiseks.

Tegevus 2. Konkurentsivõimeline ärikeskkond

Tabel 4. Programmi tegevuse mõõdikud

Tegevuse eesmärk	Intellektuaalse omandi kaitse, reguleeritud turgude ja konkurentsijärelevalve on tagatud ning nende valdkondade teadlikkust tõstetakse. Kohtulikud registrid on usaldusväärsed, kättesaadavad ja toimivad tõhusalt.						
Tegevuse mõõdikud	2024 (tegelik)	2025 (tegelik)	2025 (sihttase)	2027 (sihttase)	2028 (sihttase)	2029 (sihttase)	2030 (sihttase)
Kasutajate rahulolu e-äriregistri teenustega <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	85%	84%	-	90%	90%	90%	90%

Programmi tegevuse täitmine

Konkurentsioiguse valdkonnas võeti 2025. aastal üle Euroopa Liidu konkurentsivõime direktiiv (ECN+ direktiiv), mis loob selgemad reeglid konkurentsijärelevalve tõhustamiseks. Järelevalvet viib konkurentsiamet läbi haldusmenetluses ning rahatrahvi määrab rikkumiste eest maakohus väärtemenetluses. Konkurentsiametile anti volitused Euroopa Komisjoni välisriigi subsidiumide määramise rakendamiseks koostööd kontrolli kontekstis, et hinnata kolmandatest riikidest saadud toetuste võimalikku turgu moonutavat mõju ja vajadusel seda piirata.

Jõustusid kinnistusraamatu seaduse muudatused, mis piiravad e-kinnistusraamatus päringute tegemist füüsilise isiku nime ja isikukoodi alusel, vähendades koduaadresside lihtsat leitavust internetis. Kinnistusraamat jääb avalikuks, kuid päringuid saab teha objekti aadressi, katastrinumbri või registriosa numbri järgi. Erandiks on muuhulgas ajakirjanikud, avalik sektor ja organisatsioonid, kellel on andmeid vaja oma ülesannete täitmiseks.

Arendati e-äriregistrit ettevõtjate teenuste lihtsustamiseks. Näiteks võeti kasutusele andmesilla teenus, mis võimaldab mikroettevõtjatel koostada majandusaasta aruanne majandustarkvara programmist edastatud andmete põhjal automaatselt. Ettevõtjal tuleb äriregistri portaalis aruanne üle vaadata, vajadusel täiendada, kinnitada ja registrile esitada. Lisaks muudeti e-äriregistris ettevõtte likvideerimise ja kustutamise protsess senisest selgemaks. Vajalik info koondati ühte kohta ning portaali juhendab ettevõtjat samm-sammult, sealhulgas rõhutab olulisi kohustusi (näiteks võlausaldajate õigeaegne teavitamine) ja annab teavitusi järgmiste etappide saabumisel, et vähendada vigade ja viivituste riski.

Programmi tegevused

Intellektuaalse omandi õigusraamistik toetab innovatsiooni, teadus- ja arendustegevust ning Eesti ettevõtluskeskkonna arengut, arvestades eri osapoolte õigustatud huve.

Autoriõiguse valdkonnas tagatakse ajakohane õigusraamistik ning arendatakse seda koostöös Kultuuriministeeriumi, õiguste omajate, advokatuuri, tolli, politsei, kohtute, prokuratuuri ja teiste asjaomaste osapooltega.

Tööstusomandi valdkonnas jätkub õigusraamistiku korrastamine ja ajakohastamine, lähtudes muu hulgas Euroopa Liidu algatustest, majanduskeskkonna muutustest ja tehnoloogia arengust. Selleks tehakse koostööd asjaomaste asutuste ja organisatsioonidega nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt.

Autoriõiguse ja tööstusomandi arendamisel tehakse koostööd Maailma Intellektuaalomandi Organisatsiooni (WIPO), Euroopa Patendiorganisatsiooni (EPO), Euroopa Liidu institutsioonide ekspertgruppide, Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Ameti (EUIPO) ning teiste riikide patendiametitega. Patendiameti tegevus on suunatud õiguste omajate teadlikkuse suurendamisele, teenuste kvaliteedi parandamisele ning ülesannete tõhusamale täitmisele.

Ausat ja moonutamata konkurentsi toetav õigusraamistik võimaldab rakendada ajakohaseid meetmeid tõhusaks konkurentsijärelevalveks ja avaliku huvi kaitseks. Hästi toimiv konkurentsijärelevalve aitab tagada ettevõtjatele võrdsed võimalused ning sellest võidavad ka tarbijad.

Konkurentsiõiguse ajakohastamiseks uuendatakse koondumiste kontrolli aluseid ja norme. Konkurentsiamet rakendab järelevalves uuendatud õigusraamistikku ning kasutab menetluste, ennetustegevuse ja teadlikkuse suurendamise tõhustamiseks kaasaegseid IT-lahendusi. Samuti edendatakse koostööd ettevõtjate esindusorganisatsioonide ja teiste huvirühmadega.

Kohtulikud registrid tagavad usaldusväärse teabe ning asjatundliku teenuse, mis toetavad konkurentsivõimelist ja läbipaistvat ettevõtluskeskkonda. Äriregistrit, mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrit, kinnistusraamatut ning kommertspandiregistrit arendatakse järjepidevalt ja lõimitakse teiste avalike teenustega.

Äriregistris muudetakse majandusaasta aruannete esitamine kasutajatele lihtsamaks ja mugavamaks. Eesmärk on võimaldada suuremat automatiseeritust ning vähendada aruannete hilinenud esitamist. Registrikannete tegemisel eelistatakse võimalikult lihtsaid ja automatiseeritud lahendusi, säilitades samal ajal registriandmete usaldusväärsuse.

Jätkub äriregistri ja kinnistusraamatu vananenud menetlustarkvara uuendamine. Laevakinnistusraamatu pidamine antakse üle Transpordiametile.

Tegevus 3. Kriminaalpoliitika ja kuritegude ennetus

Tabel 5. Programmi tegevuse mõõdikud

Tegevuse eesmärk	Kriminaalpoliitika põhineb andmetel ja uuringutel ning ühiskonnaliikmete õiguskuulekus on kõrge. Kriminaaljustiitsüsteem on läbipaistev, tõhus, sh digitaalne, ning inimkeskne, sh ohvrisõbralik ning suudab avastada ka uusimaid kuriteoliike.						
Tegevuse mõõdikud	2024 (tegelik)	2025 (tegelik)	2025 (sihtase)	2027 (sihtase)	2028 (sihtase)	2029 (sihtase)	2030 (sihtase)
Kuritegude arv <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	28 345	28 033	<26 000	<26 000	<26 000	<26 000	<26 000
Õigusrikkumistega kokku puutunud inimeste (ohvrite) osakaal <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	7%	8%	<6%	<6%	<6%	<6%	<6%
Vägivaldsete surmade arv (tapmiste ja mõrva tagajärjel hukkunute arv) <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	18	19	<15	<11	<11	<11	<11

Programmi tegevuse täitmine

Kriminaalpoliitika valdkonnas jätkati 2025. aastal kriminaaljustiitsüsteemi tõhustamist, et see oleks digitaalne, kiire, sõltumatu ja ohvrisõbralik. Ekspertiisivaldkonnas jätkusid reoveeuuringud narkoainete seireks ning suurendati uuritavate asulate arvu, mis võimaldab jälgida narkootiliste ja psühhotroopsete ainete leviku trende. Seaduse- ja praktikamuudatuste sisendiks viidi läbi mitu olulist analüüsi, sealhulgas inimkaubanduse direktiivi uusversiooni, narkosurmade 2019–2022 andmete, enamlevinud kelmuskuritegude 2021–2024, alkoholi biomarkeri PEth kasutuspraktika ja tulemuste ning kinnipeetavate kasutajakogemuse kohta. Riigikogule esitati eelnõud nõusolekupõhise vägistamiskäsitluse, vanglarendi võimaldamise, korruptsioonivastase seaduse muutmise ja vaenukõne reguleerimise kohta.

Tähelepanu suunati korduvkuritegevuse vähendamisele ning sõltuvuste ja muude vaimse tervise häiretega seotud kuritegude ennetusele. Edukalt jätkati Euroopa Sotsiaalfond+ projekti „Noorte õigusrikkujate retsidiivsuse vähendamine“, mille eesmärk on toetada 14–29-aastaste õigusrikkumistaustaga noorte osalemist ühiskonnaelus, iseseisvat toimetulekut ning jõudmist õppesse ja tööturule, et ennetada sotsiaalsete probleemide tekkimist või süvenemist.

Suure kahjuga majanduskuritegude ja raske korruptsiooni vastu võitlemiseks käivitati koos õiguskaitseasutustega projektid kuritegeliku tulude tõhusamaks konfiskeerimiseks ja korruptsiooni ennetamiseks. Valmis kriminaalstatistika avalik keskkond⁵. Lisaks jätkati õiguskaare digitaliseerimist, et arendada ja kasutusele võtta uusi töökeskkondi, mis tagavad menetlusteabe digitaalse kättesaadavuse ja andmevahetuse.

⁵ [Kuritegevus 2025](#)

Programmi tegevused

Ellu viiakse kriminaalpoliitika põhialustes kavandatud tegevusi, et ennetada eelkõige korduvkuritegevust. Kriminaalpoliitika mõju hinnatakse sotsioloogiliste ja muude uuringute, suurandmete ning ametliku statistika põhjal. Samuti toetatakse individuaalsetest vajadustest lähtuvate kogukondlike karistuste rakendamist ning vangistusest vabanenutele tugi- ja majutusteenuste osutamist.

Koostöös kohalike omavalitsuste, vabaühenduste ja riigiasutustega vähendatakse õigusrikkumise toime pannud või õigussüsteemiga kokku puutunud noorte õigusrikkumisi ning ennetatakse püsiva rikkumiskäitumise kujunemist. Selleks soodustatakse kuni 21-aastaste noorte paigutamist avavanglasse ning laiendatakse noortele suunatud sekkumiste kasutamist vajaduse korral ka kuni 29-aastastele noortele.

Arendatakse ja rakendatakse sotsiaal- ja teraapiaprogramme, sealhulgas vaimse tervise häiretega õigusrikkujatele. Tähelepanu keskendub suurimat kahju põhjustavatele kuritegudele, nagu rasked vägivallakuriteod, inimkaubandus, lähisuhtevägivald, alaealiste vastased kuriteod ja organiseeritud kuritegevus ning majandus-, finants-, rahapesu-, küber-, korruptsiooni-, keskkonna-, tehnoloogia- ja narkokuriteod.

Karistus- ja kriminaalmenetlusõigust kujundatakse viisil, mis tagab menetlusosaliste põhiõiguste kaitse ja kriminaaljustiitsüsteemi sõltumatuse. Pärast kriminaalkohtumenetluse reformimist hinnatakse ja ajakohastatakse kohtueelset ning kohtuvälist menetlust, et tagada kiire, tõhus, kvaliteetne ja inimesekeske kriminaalmenetlus.

Taastava õiguse põhimõtteid rakendatakse menetluse kõigis etappides, sealhulgas karistuse kandmise ajal ja pärast selle lõppu. Selleks parandatakse teenuste kättesaadavust, arendatakse vastavat organisatsioonikultuuri ning suurendatakse valdkondlikku pädevust.

Menetluses lähtutakse ohvrite huvide ja õiguste paremast kaitsest ning tugevdatakse koostööd teiste asutustega, sealhulgas sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonnas. Süüdimõistetutelt väljamõistetud summasid ja konfiskeeritud vara kasutatakse sihipäraselt kuritegevuse ennetamiseks ning ohvrite toetamiseks.

Valmistatakse uute kuriteoliikide ennetamiseks ja menetlemiseks, sealhulgas tehisintellektiga seotud juhtumite korral.

Kriminaalmenetluses kogutavate andmete analüüsi automatiseeritakse ning arendatakse edasi juhtimislaudu, andmeanalüütika lahendusi ja andmelao JAAK võimekust. Samuti arendatakse avalikkusele suunatud statistikakeskkonda.

Kriminaalpoliitika kujundamise ja kriminaalmenetluse tõhustamise toetamiseks arendatakse infosüsteeme, kohtuekspertiisi ning kohtueelse menetluse analüütilist võimekust. Eesmärk on tagada, et õiguskaitssüsteem püsiks tehnoloogiliste arengutega kaasas ja suudaks kuritegevuse muutuvatele vormidele tõhusalt reageerida. Menetluste tõhustamiseks digitaliseeritakse õiguskaart, tugevdatakse vajalikke kompetentse ning suurendatakse vajaduse korral ressursse.

Jätkuvalt pööratakse tähelepanu kuritegevusest saadava tulu vähendamisele ja kriminaaltulu äravõtmisele ning suurendatakse vara arestimise ja konfiskeerimise võimekust.

Tegevus 4. Karistuste täideviimine

Tabel 6. Programmi tegevuse mõõdikud

Tegevuse eesmärk	Karistuste täideviimine vastab tänapäevastele nõuetele ning väheneb korduvkuritegevus ja kinnipeetavate arv.						
Tegevuse mõõdikud	2024 (tegelik)	2025 (tegelik)	2025 (sihtase)	2027 (sihtase)	2028 (sihtase)	2029 (sihtase)	2030 (sihtase)
Avavangla täituvus <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	88%	89%	80%	80%	80%	80%	80%
Vangide retsidiivsus 2 aasta jooksul peale vabanemist <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	30%	27%	<35%	<35%	<35%	<35%	<35%
Edukalt kriminaalhoolduse läbinute osakaal <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	81%	83%	80%	80%	80%	80%	80%

Programmi tegevuse täitmine

Kinnipeetavate järkjärgulise vabanemise toetamiseks ja turvaliseks naasmiseks ühiskonda on Eesti vangistuspoliitikas olnud avavangla kasutamine oluliseks osaks. 2025. aastal püsis avavangla kohtade täituvus kõrgel tasemel, ligikaudu 90% lähedal. Vangide retsidiivsus üldine trend on viimastel aastatel olnud mõõdukas languses, mis on seotud kriminaalhoolduse, sõltuvusravi ja teiste taasühiskonnastamist toetavate meetmete laiemal rakendamisel.

2025. aastal võeti vanglates kasutusele mitmeid olulisi digilahendusi, mille eesmärk on suurendada vanglateenistuse töö tõhusust, tugevdada sisejulgeolekut ning toetada kinnipeetavate turvalist taasühiskonnastamist. Kõikides vanglates võeti kasutusele videokohtumiste portaal ning Tallinna vanglas rakendati automaatpääspla lahendus. Samuti viidi riskihindamise süsteem üle uuele platvormile ning arendati edasi vanglateenistuse e-teenuste keskkonda, et parandada teenuste kättesaadavust ja tööprotsesside toimivust.

Vanglarenditeenuse ettevalmistamisel keskenduti 2025. aastal Eesti ja Rootsi vahelise vanglarendileppe väljatöötamisele ning ratifitseerimise ettevalmistamisele. Samal ajal kavandati ümber Tartu vangla töökorraldus, tugevdati personali ning analüüsiti vanglataristu kasutust, et tagada vanglakohade tõhus rakendamine.

Programmi tegevused

Vanglateenistuse lähiaastate suurimad väljakutsed on kohanemine riigieelarve kärbetega, kinnipeetavate arvu muutumine ning vahistatute arvu kasv. Eraldatud eelarve piires tagatakse igapäevaselt ligikaudu 1700 kinnipeetavale (süüdimõistetud ja vahistatud) vanglakohad kolmes asukohas: Tallinnas, Tartus ja Jõhvis. Lisaks korraldatakse arestimajateenuse osutamist Tallinna, Tartu ja Viru vanglas. Avavanglas kannab karistust keskmiselt umbes 230 kinnipeetavat. Kriminaalhooldusametnike järelevalve võimekus on igapäevaselt kuni 3000 inimest ning vastuvõtud on tagatud igas maakonnas.

2026. aastal alustati Tartu vangla rentimist Rootsi Kuningriigile, mistõttu ei ole selle vangla kinnine territoorium Eesti süüdimõistetutele kasutatav. Oluliseks ülesandeks on rendilepingu nõuetekohane täitmine ning sellega seotud finantsmudeli rakendamine.

Vanglate tegevus põhineb dünaamilise turvalisuse põhimõttel, mille keskmes on professionaalne ja prosotsiaalne suhtlus õigusrikkujate ning personali vahel. Karistusaja planeerimisel kasutatakse taastava õiguse ja traumateadliku lähenemise põhimõtteid, et toetada inimkeskset ja vajaduspõhist ettevalmistust vabanemiseks. Taasühiskonnastamist toetatakse hariduse, töösüste arendamise, riigikeele õppe ja sotsiaalprogrammidega koostöös haridusasutuste ja teiste partneritega. Samuti tagatakse sõltuvus- ja vaimse tervise probleemide ravi ning nõustamine.

Oluline roll on kriminaalhooldusel, mille eesmärk on suurendada kogukonnas järelevalve all karistust kandvate isikute osakaalu ning vähendada korduvkuritegevust.

Tõhusa karistuse täideviimise eelduseks on kvalifitseeritud ja motiveeritud teenistujad nii vanglates kui ka kriminaalhoolduses. Selleks arendatakse järjepidevalt töötajate oskusi ning ajakohastatakse rolle ja kompetentse koostöös Vanglateenistuse kolledžiga. Töö tõhusust toetavad konkurentsivõimeline töötasu, kaasaegsed töövahendid ja piisav varustus, mis aitavad tagada vanglate turvalisust ja riigi sisejulgeolekut. Vanglateenistus panustab laiapindsesse riigikaitset, sealhulgas valmistatakse ette sõjavangide pikaajalise kinnipidamise võimekust, ning osutatakse ametiabi siseturvalisuse tagamisel.

Jätkub tööprotsesside ja digitaalsete lahenduste arendamine ning e-teenuste kasutuse laiendamine. Juhtimine muutub üha tõenduspõhisemaks, tuginedes reaajas uuenevatele andmetele ja analüüsitööriistadele.

Vanglateenistuse tegevuspõhimõtted, strateegilised eesmärgid ja arengusuunad on täpsemalt kirjeldatud dokumendis „Vanglateenistuse strateegia 2025–2029“.

Tegevus 5. Õigusemõistmine

Tabel 7. Programmi tegevuse mõõdikud

Tegevuse eesmärk	Inimesed ja ettevõtted saavad oma õigusküsimused tõhusalt lahendatud. Kohtumenetlus toimib usaldusväärselt ja tõhusalt, õigusteenused ja õigusteave on usaldusväärsed ja kättesaadavad.						
Tegevuse mõõdikud	2024 (tegelik)	2025 (tegelik)	2025 (sihtase)	2027 (sihtase)	2028 (sihtase)	2029 (sihtase)	2030 (sihtase)
Pikkade menetluste osakaal kohtutes: tsiviilasjad Allikas: Justiits- ja Digiministerium	Tsiviilasjad: HMK-25,0%; PMK-22,4%; TMK-12,6%; VMK-21,2%	Tsiviilasjad: HMK-28,6%; PMK-19,4%; TMK-13,6%; VMK-20,9%	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviilasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 15%	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviilasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 15%	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviilasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 15%	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviilasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 12%	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviilasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 12%
Pikkade menetluste osakaal kohtutes: haldusasjades Allikas: Justiits- ja Digiministerium	Haldusasjad: TlnHK-8,4%; TrtHK-26,7%	Haldusasjad: TlnHK-11,1%; TrtHK-27,6%	Rohkem kui aasta vanuseid haldusasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 15%	Rohkem kui aasta vanuseid haldusasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 15%	Rohkem kui aasta vanuseid haldusasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 15%	Rohkem kui aasta vanuseid haldusasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 12%	Rohkem kui aasta vanuseid haldusasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 12%
Pikkade menetluste osakaal kohtutes: üldmenetluses kriminaalasjades Allikas: Justiits- ja Digiministerium	Üldmenetluses kriminaalasjades: HMK-19,2%; PMK-7,7%; TMK-16,4%; VMK-5,4%	Üldmenetluses kriminaalasjades: HMK-7,8%; PMK-5,6%; TMK-10,7%; VMK-6,9%	Rohkem kui aasta vanuseid üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 5%	Rohkem kui aasta vanuseid üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 5%	Rohkem kui aasta vanuseid üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 5%	Rohkem kui aasta vanuseid üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 3%	Rohkem kui aasta vanuseid üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 3%

Programmi tegevuse täitmine

2025. aastal panustati oluliselt sellesse, et inimesed ja ettevõtted saaksid oma õigusküsimused senisest efektiivsemalt lahendatud. Selleks valmistati ette kohtureformi tervikpakett kohtumenetluse kiirendamiseks. Pakett hõlmab seadusemuudatusi kohtumenetluse tõhustamiseks kõikides menetlusharudes, kohtu alluvusest õigusemõistmisega mitte seotud menetluste väljaviimist, kohtute vastutuse ja otsustusõiguse suurendamist kohtute arendamisel ja haldamisel, samuti kohtulõivude ajakohastamist.

2025. aastal võeti kohtutes kasutusele ka mitmeid olulisi digilahendusi, mille eesmärk on suurendada kohtute töö tõhusust. Nii näiteks võeti kasutusele AI-assistent, mis võimaldab kohtunikel ja kohtuametnikel senisest efektiivsemalt menetluskasutusi töödelda. Lisaks alustati ettevalmistustöödega uue kohtute infosüsteemi loomiseks, mille eesmärk on luua kaasaegsem platvorm ning pakkuda kasutajatele oluliselt paremat kasutusmugavust. Kaasaegsem tehniline lahendus võimaldab rakendada ajakohasemaid turvameetmeid, parandada andmekaitset ning tagada

süsteemi suurem töökindlus. Lisaks aitab uus infosüsteem muuta kohtumenetlusega seotud toimingud kiiremaks ja tõhusamaks nii kohtutöötajate kui ka teiste kasutajate jaoks. Sellega luuakse tugevam ja turvalisem digikeskkond, mis toetab paremini õigussüsteemi igapäevast toimimist ning vastab paremini tänapäeva tehnoloogilistele ja turvanõuetele.

Õigusteenuste parema kättesaadavuse tagamiseks kujundati ümber senine esmanõustamise korraldus. Lisaks erivajadustega inimestele ja eakatele korraldab Justiits- ja Digiministeerium kiire ja lihtsa õigusinfo kättesaadavust alates 2025. aastast ka läbi õigusteabe juturoboti. Täiendavalt on tagatud professionaalse juristi nõustamisteenus läbi portaali juristaitab.ee

2025. aastal käivitati täitmisregister, mis annab täitemenetluse osalisele tervikliku ülevaate tema täitemenetlustest, võimaldab koguda ja avaldada täitestatistikat ning teha avalikult kättesaadavaks seaduses ettenähtud teavet.

Programmi tegevused

Kohtud ja õigusabi

Kohus on õigusrahu viimane tagaja, kuid kohtumenetlus on inimesele ja riigile kulukas. Seetõttu arendatakse ennetavat õigusabi, kohtuväliseid vaidluste lahendamise võimalusi, perelepitust, taastavat õigust ja süüteoennetust. Eesmärk on aidata lahendada probleeme võimalikult varases etapis ning vähendada vajadust kohtusse pöörduda.

Kui vaidlus või õigusrikkumine jõuab siiski kohtusse, peab inimene saama kiiret, asjatundlikku ja kättesaadavat õiguskaitset. Õigusemõistmise kättesaadavust parandatakse eelkõige digiteenuste arendamise kaudu ning kohtute töökoormust hinnatakse ja jälgitakse järjepidevalt. Kohtute töö muutub üha enam andmepõhiseks ja digitaalseks. Menetlustoimingute tegemisel lähtutakse põhimõttest, et andmeid tuleb sisestada ainult üks kord ning neid tuleb võimalikult palju taaskasutada.

Kohtumenetlusi muudetakse kiiremaks ja tõhusamaks. Selleks vaadatakse üle menetlusreeglid ning valmistatakse ette vajalikud seadusemuudatused. Eesmärk on lühendada menetlusaegu kõigis menetlusliikides ja viia kohtutest välja menetlused, mis ei ole otseselt seotud õigusemõistmisega.

Üle poole kohtusse jõudvatest tsiviilasjadest lahendatakse maksekäsu kiirmenetluses. Selle osakaal kasvab kiiremini kui hagimenetluste arv. Seetõttu arendatakse maksekäsu kiirmenetluse infosüsteemi järjepidevalt edasi, et vähendada käsitööd, suurendada automatiseerimist ja kasutada kaasaegseid tehnoloogilisi lahendusi.

Õigusabi peab olema kättesaadav ka inimestele, kellel puuduvad selleks piisavad rahalised võimalused. Riigi õigusabi korraldatakse advokatuuri kaudu ning pakutakse riigi toetatud esmast õigusnõu. Samal ajal muudetakse digitaalsete õigusteenuste kasutamine lihtsamaks ja kasutajasõbralikumaks.

Tsiviiltäitemenetlus ja maksejõuetus

Täitemenetluse õigusakte uuendatakse järjepidevalt, et need vastaksid muutuvatele oludele ja majanduskeskkonnale. Vajalikud muudatused töötatakse välja koostöös valdkonna osapooltega.

Üle vaadatakse ka sissetuleku arestimise regulatsioon. Eesmärk on tagada selged, tasakaalustatud ja kaasaegsed reeglid.

Võlaprobleemide lahendamist muudetakse inimese jaoks lihtsamaks. Selleks alustatakse isikupõhise täite- ja maksejõuetusmenetluse kontseptsiooni loomist. Täitemenetlus, võlanõustamine, võlgade ümberkujundamine ja füüsilise isiku maksejõuetusmenetlus kujundatakse terviklikuks süsteemiks, mis arvestab inimese olukorda ja vajadusi.

Koostöös Rahandusministeeriumi ja Siseministeeriumiga analüüsitakse võimalusi mittemaksuliste riiginõuete sundtäitmise ümberkorraldamiseks. Eesmärk on leida tõhusamad lahendused riiginõuete haldamiseks.

Maksejõuetusmenetlusi kaasajastatakse, võttes arvesse nii siseriiklikke vajadusi kui ka Euroopa Liidu algatusi. Menetlused peavad muutuma kiiremaks, tõhusamaks ja kulusäästlikumaks. Samuti otsitakse võimalusi menetluste suuremaks digitaliseerimiseks, et parandada teenuste kvaliteeti ja läbipaistvust.

Koostöös huvigruppidega hinnatakse oksjonikeskkonna arendamise vajadusi. Praegune tehniline lahendus on vananenud ning seetõttu analüüsitakse nii olemasoleva keskkonna edasiarendamist kui ka uue platvormi loomist.

Jätkub täitmisregistri arendamine. Registrile luuakse uusi teenuseid ning see lõimitakse teiste avaliku sektori registrite ja teenustega. Arendustes arvestatakse ka Euroopa Liidu ja teiste rahvusvaheliste algatuste vajadustega. Täitmisregistri andmeanalüüs automatiseeritakse ning täitestatistika tehakse avalikkusele paremini kättesaadavaks.

Vabakutsed

Vabakutsete õigusraamistikke ajakohastatakse koostöös kutseorganisatsioonidega. Näiteks jätkub advokatuuriseaduse kaasajastamine, et tagada selle vastavus tänapäevastele vajadustele.

Üle vaadatakse pankrotihaldurite kutsetegevuse raamistik. Selle käigus ajakohastatakse kutse regulatsiooni ja kõrvaldatakse peamised probleemkohad.

Jätkatakse vabakutsete tasustamissüsteemide kaasajastamist. Selleks viiakse lõpule juba algatatud seadusemuudatused, sealhulgas notarite ja kohtutäiturite tasusid puudutavad eelnõud.

Samuti analüüsitakse, kas vabakutsete, eriti kohtutäiturite ja pankrotihaldurite tegevuse üle tehtav järelevalve on piisav ning kas selle korraldust tuleks muuta. Vandetõlgi eksameid korraldatakse nendes keelesuundades, kus nende järele on tegelik vajadus.

Riigi Teataja ja Ametlikud Teadaanded

Riigi Teatajat arendatakse edasi, et muuta õigusteave inimestele lihtsamini leitavaks ja paremini mõistetavaks. Selleks kasutatakse ka tehisintellekti lahendusi. Kasutajate tagasiside põhjal parandatakse õigustekstide arusaadavust, lisatakse selgitavat teavet ning tehakse õigusnormide muutumine ajas paremini jälgitavaks.

Riigi Teatajasse koondatakse jätkuvalt oluline õigusteave, sealhulgas kohtuväliste menetluste ja Euroopa Liidu õigusega seotud materjalid. Samuti luuakse võimalus lisada õigustekstide juurde kommentaare ja arvamusi organisatsioonide sisekasutuseks.

Avaldamisprotsesse automatiseeritakse, et vähendada käsitsi tehtavat tööd ja kasutada ressursse tõhusamalt. Lisaks luuakse võimalus kasutada ajakohaseid terviktekste ka olukorras, kus võrguühendus puudub.

Kättesaadavaks tehakse keeletehnoloogilised lahendused, sealhulgas seadustes kasutatavate terminite selgitused. Samuti osaletakse õigusterminite tõlkevahendite ja eesti keele keske tõlkevärava arendamises.

Ametlikud Teadaanded kujundatakse keskeks ametlike teadete avaldamise kanaliks. Eesmärk on vältida olukorda, kus sama teave avaldatakse mitmes erinevas kohas. Sinna koondatakse üldsuse teavitamiseks mõeldud teadaanded ning hinnatakse regulaarselt avaldatavate teadete vajalikkust ja mahtu. Samal ajal edendatakse Ametlike Teadaannete kasutamist, et muuta ametliku teabe avaldamine ühtsemaks ja õiguskindlamaks.

Programmi juhtimiskorraldus

Programm on valminud koostöös asjaomaste haldusala asutustega justiits- ja digiministri juhtimisel. Elluviidavad tegevused ja prioriteedid lähtuvad Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist, on kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga neljaks aastaks ning täpsustatakse iga-aastase riigieelarve protsessi käigus. Programm avalikustatakse ministeeriumi veebilehel pärast seda, kui minister on programmi kinnitanud. Programmi elluviimisse panustavad kõik valitsemisala asutused ning tulemusinfo ja ressursside kasutamist seirab juhtkond jooksvalt. Andmed programmi eesmärkide saavutamise ja lõppenud eelarveaastal kasutatud vahendite kohta esitatakse järgmise aasta programmi eelnõus ning avaldatakse Rahandusministeeriumi riigi majandusaasta koondaruandes.

LISA 1. 2025. a programmi ja programmi tegevuste eelarve täitmine

Tabel 8. Programmi ja programmi tegevuste 2025. a eelarve täitmine (tuhandetes eurodes)

	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine
Usaldusväärse ja tulemusliku õigusruumi programm	207 535	279 399	215 641
Karistuste täideviimise korraldamine	71 728	79 101	76 458
Kesksete IT-teenuste osutamine	1 939	3 557	2 355
Konkurentsivõimelise ärikeskkonna tagamine	12 889	15 736	12 592
Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine, sh ennetus	36 332	88 915	36 945
Õigusemõistmise ja õigusteenuste tagamine	76 426	81 438	77 536
Õigusriigi ja õigusloome kvaliteedi tagamine	8 221	10 652	9 755

- Justiits- ja Digiministeeriumi „Õigusriik“ tulemusvaldkonna lõplik eelarve 2025. aastal oli 280 miljonit eurot, millest suurima eelarvega tegevused on „Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine“ (32%) ja „Õigusemõistmise ja õigusteenuste tagamine“ (29%).
- Tulemusvaldkonna lõplikust eelarvest moodustasid 60% piirmääraga vahendid, 20% välistoetused, 12% arvestuslikud vahendid, 5% tuludest sõltuvad kulud ning 3% muu.
- Tulemusvaldkonna lõplik eelarve suurenes algselt planeerituga võrreldes 71,9 miljoni euro võrra järgnevatel põhjustel:
 - 2024. aastast ülekantud vahendid suurendasid kulude eelarvet 10 miljoni euro võrra;
 - 2025. aasta algul laekusid USAga sõlmitud koostöölepe alusel rahalised vahendid summas 48,8 miljonit eurot finantskuritegevuse, sealhulgas rahapesu, küberkuritegude ja terrorismi rahastamise ennetamise, avastamise ja uurimise tugevdamiseks.
 - 2025. aasta riigi lisaeelarve seaduse muudatustest tulenevalt vähenes kulude eelarve kokku 2,5 miljonit eurot, sh suunati kinnisvarainvesteeringutesse Kalaranna 28 rajatava kommunismi ja vene imperialismi kuritegude teadmuskeskuse investeeringute katteks vastavalt Vabariigi Valitsuse 07.07.2025 nr 122 otsusele 1 miljon eurot, Eesti Kohtuekspertiisi Instituudile elutsükli lõppu jõudnud tehnika vahetuseks (massispektromeeter ja vedelikkromatograaf 0,43 miljonit eurot, generaatorite soetuseks tagamaks Prokuratuuri toimepidevus 0,2 miljonit eurot, kohtuhaldus- ja eelarvemudelile ülemineku käivitamiseks 0,5 miljonit eurot 2026. aastaks, Pärnu kohtusaalide ehitustöödeks kokku hoitava pinna arvelt 0,06 miljonit eurot ning muud väiksemad muudatused;
 - Vabariigi Valitsuse sihtotstarbelisest reservist eraldati 0,6 miljonit eurot kohtutele õigusemõistmise tagamiseks;
 - välisvahendite eelarve suurenes 4 miljoni euro võrra võrreldes esialgsuga;
 - majandustegevusest laekuva tulu arvelt tehtavate ehk tuludest sõltuvate kulude eelarve suurenes 10,8 miljoni euro võrra, millest 2024. aastast toodi üle 4,3 miljonit eurot. Eelarve prognoosist oli oluliselt suurem laekumine vanglatel, mida suurendab Vanglate ettevõtluskeskuse majandustegevusest saadav tulu, mis jätkab likvideeritud Vanglatööstuse AS tegevust.
- 2025. aasta eelarve täitmine moodustas lõplikust eelarvest 77% (216 miljonit eurot), kuid piirmääraga eelarvet kasutati ära 97% (164 miljonit eurot). Kõige olulisem mõjutaja 2025. aastal olid laekunud välisvahendid, mida jäi enim kasutamata (51,7 miljonit eurot). Piirmääraga

vahendite eelarvet jäi kasutamata 4,4 miljonit eurot, majandustegevusest laekunud tulude arvelt tehtavaid kulusid 6,9 miljonit eurot ja arvestuslike kulude eelarvet 1 miljon eurot.

- Piirmääraga eelarvest jäid vahendid kasutamata peamiselt seetõttu, et osa planeeritud tegevusi ei jõutud aasta jooksul ellu viia ning need lükkusid järgmisesse aastasse. Seda mõjutasid eelkõige hankemenetluste ja arenduste viibimine (nt hangetele ei tulnud pakkumisi), samuti vanglate teenistujate liikumine ning täitmata ametikohad, mille tõttu jäi tööjõukulude kasutus kavandatust väiksemaks. Lisaks viidi osa koolitusi ja rahvusvahelisi tegevusi läbi planeeritust väiksemas mahus, pooleliolevad kohtuasjad ei lõppenud.
- 2026. aastal kasutatakse need vahendid edasi lükatud tegevuste elluviimiseks, sealhulgas arenduste lõpetamiseks, õigusabi ja toetuste maksmiseks ning koolituste läbiviimiseks.
- Enamus kuludest on kohustustega kaetud ning tegemist ajas edasi lükkunud ja konkreetsete tegevustega seotud jääkidega.

LISA 2. Programmi teenuste kirjeldus

Lisa 2. Õigusriigi
programmi teenused